

УДК 338.48

Н. М. Галазюк, О. М. Зелінська, О. М. Лютак

Луцький національний технічний університет

СУТНІСТЬ ТА СКЛАДОВІ ЕЛЕМЕНТИ ФОРМУВАННЯ ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

У роботі визначено складові елементи формування туристично-рекреаційної інфраструктури та здійснено аналіз засобів розміщення в Україні в сучасних умовах.

Ключові слова: туризм; рекреація; туристично-рекреаційна інфраструктура; туристично-рекреаційний потенціал.

N. Galaziuk, O. Zelynska, O. Lutak

NATURE AND FORMATION CONSTITUENT ELEMENTS OF TOURISM AND RECREATION INFRASTRUCTURE IN MODERN CONDITIONS

Modern development of tourist markets is characterized by trends caused by the formation of corporate entities, the development process of division of labor based on specialization of enterprises and organizations of different countries and regions. Participation in territorial and international division of labor is becoming an increasingly important factor in the development of regional markets of tourism and recreational services.

Tourism and recreation sector is considered one of the most profitable in the world. The importance of identifying infrastructure components of the tourism potential of the territory and their relationships, and the degree of impact on the efficiency of tourism due to the fact that based on the information presented possible further development of integrated tourism development programs in the territory, the optimal use of all components of the tourism potential.

Considering this fact, it is necessary to identify and analyze the main components of the infrastructure of tourism and recreation sphere in the contemporary economy conditions. We used statistical and comparative methods. The tasks of recreational infrastructure is to implement recreational services, promoting comprehensive reproduction of human health in the implementation of personal and social recreational needs by providing various kinds of recreational services and spiritual wealth. The most general form of recreational infrastructure can be presented by such components as recreational and industrial, recreational and household, functionally specialized, cultural and historical.. Basing on the study we can conclude that like any other economic sectors tourist industry is aimed at the greatest possible satisfaction of human needs. For assessment of tourism

attractiveness we should take into account the needs, motivations, tastes and degree of satisfying of needs of potential tourists.

Like any other economic sector tourist industry is aimed at the greatest possible satisfaction of human needs. So to assess the tourism attractiveness should take into account the needs, motivations, tastes and degree of the needs of potential tourists.

Availability recreational infrastructure is insufficient and should be considered in a broader sense, the basic elements of infrastructure should not only perform exceptionally recreational function, but also serve as a leading factor in improving the quality of social and economic life of the region and the country as a whole.

Keywords: tourism; recreation; tourist and recreational infrastructure; tourist and recreational potential.

Н. Н. Галазюк, О. Н. Зелинская, Е. Н. Лютак
СУЩНОСТЬ И СОСТАВЛЯЮЩИЕ ЭЛЕМЕНТЫ
ФОРМИРОВАНИЯ ТУРИСТСКО-РЕКРЕАЦИОННОГО
ИНФРАСТРУКТУРЫ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ

В работе определены составные элементы формирования туристско-рекреационной инфраструктуры и осуществлен анализ средств размещения в Украине в современных условиях.

Ключевые слова: туризм рекреация; туристско-рекреационная инфраструктура; туристско-рекреационный потенциал.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Трансформація економічної системи в Україні вимагає теоретичного осмислення змісту, умов і методів соціально-економічних перетворень з орієнтацією на ринкові відносини. Однією з важливих характеристик такого господарства є різнопланова організація життєдіяльності. Досить вагому роль у цьому процесі відіграють ринки туристично-рекреаційних послуг транскордонних регіонів.

Сучасний розвиток туризму, який базується на таких основних елементах як масовість, інтегрованість, соціально-економічний характер, суттєво вплинув на динаміку ринку туристичного потоку і зумовив необхідність розглядати туризм, як соціально-економічне явище. Розбудова в Україні туристичної галузі, яка б успішно інтегрувалася до міжнародних туристичних взаємовідносин, є одним з провідних напрямів

структурної перебудови економіки країни. Сприятливі умови для формування національного ринку конкурентоспроможних туристичних послуг мають створюватися державою на основі нових механізмів господарювання, за умов відкритості економіки.

Одним із пріоритетних напрямів підвищення ефективності використання туристично-рекреаційного потенціалу нашої держави є активізація саме транскордонного співробітництва. Причому передумовами розвитку українсько-польського транскордонного співробітництва у сфері туризму насамперед є наявність великої кількості культурно-історичних пам'яток, пов'язаних зі спільним минулим; можливість залучення коштів зі спеціальних структурних фондів ЄС для розвитку транскордонного співробітництва у рамках Програми Добросусідства Польща-Білорусь-Україна для реалізації спільних транскордонних проектів у різних сферах, перебування Польщі на другому місці у структурі в'їзних та виїзних туристичних потоків.

Важливе значення в даній сфері належить процесам формуванню та розвитку її інфраструктури. Оскільки в умовах ринкової економіки та конкуренції успішна діяльність туристично-рекреаційної індустрії можлива лише за умови достатньо розвиненої інфраструктури.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Проблематиці дослідження туристично-рекреаційної інфраструктури приділялась достатня увага в працях вітчизняних та закордонних дослідників, зокрема Арсенєвої Е.І., Гуляєва В.Г., Гудзь П.В., Дроздова А.В., Колбовського Є.Ю., Кускова О.С., Руденко О.П., Святохо Н.В. та інших.

У сучасній економічній літературі опубліковано чимало праць, присвячених розкриттю поняття туристично-рекреаційної інфраструктури. При цьому в працях А. Маршала та Д. Кларка туристично-рекреаційну інфраструктуру пропонується розділяти на виробничу та соціальну [7, с. 52]; дослідження інших авторів намагаються встановити співвідношення між поняттями «туристична інфраструктура» та

«рекреаційна інфраструктура». Таку розбіжність можна пояснити різним тлумаченням понять «рекреація» та «туризм»[1; 2; 4], що викликає багато дискусійних питань та протиріч. Тому, вказана проблематика потребує подальшого дослідження.

Цілі статті. Виділити та проаналізувати основні інфраструктурні компоненти туристично-рекреаційної сфери в сучасних умовах господарювання.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Питанням розвитку рекреації та туризму на сучасному етапі розвитку суспільства приділяється все більше уваги, оскільки цей вид діяльності для багатьох країн та регіонів є стратегічним, знаходиться в сфері пріоритетного розвитку багатьох територій, в тому числі України в цілому, та транскордонних регіонів зокрема.

Туристично-рекреаційна сфера діяльності вважається однією з найприбутковіших у світі. Важливість виявлення інфраструктурних компонентів туристично-рекреаційного потенціалу території та їх взаємозв'язків, а також ступеню впливу на ефективність туристичної діяльності обумовлена тим, що на основі представленої інформації можлива подальша розробка комплексних програм розвитку туризму на відповідній території, найбільш оптимальне використання всіх компонентів туристично-рекреаційного потенціалу.

Під туристично-рекреаційною інфраструктурою прийнято розуміти сукупність підприємств та інституцій, які є територіальним, матеріальним і організаційним підґрунтям розвитку туризму. Вона охоплює такі основні елементи, як об'єкти розміщення, харчування, супутню та комунікаційну сферу та представлена сукупністю матеріально-речових об'єктів, діяльність яких спрямована на задоволення туристичних потреб населення. Також до її складу відносять матеріально-технічну базу функціонально-господарських структур, які входять до туристично-рекреаційної сфери різного порядку. Деякі дослідники до туристичної інфраструктури відносять також і

туристичні об'єкти природного походження, пам'ятки, музеї, тощо[7].

У контексті наукового осмислення можна сформулювати таке визначення, що першоосною рекреаційної індустрії є рекреаційна інфраструктура як сукупність галузей, засобів та видів діяльності, спеціалізованих підприємств функціональне призначення яких виявляється у забезпеченні ефективного використання природно-рекреаційних ресурсів (об'єктів, комплексів, територій) для задоволення потреб рекреантів. Завдання рекреаційної інфраструктури полягає у здійсненні рекреаційного обслуговування, сприянні комплексному відтворенню здоров'я людини в процесі реалізації її особистих і суспільних рекреаційних потреб за допомогою надання різного роду рекреаційних послуг і духовних благ. У найзагальнішому вигляді рекреаційну інфраструктуру можна представити такими складовими, як рекреаційно-виробнича, рекреаційно-побутова, функціонально-спеціалізована та культурно-історична.

Рекреаційно-виробнича інфраструктура рекреаційної сфери створює та підтримує в належному матеріально-технічному стані як інші складові інфраструктури, так і складові рекреаційного потенціалу - природно-рекреаційних ресурсів, об'єктів, комплексів, територій. Наявність комплексуютьовуючих ознак, в якості яких виступають технологічні зв'язки галузей, є головним для рекреаційно-виробничої інфраструктури, а основним функціональним призначенням її є створення відповідних умов для безперервного процесу відтворення на різних рівнях [5, с.86].

В свою чергу, рекреаційно-побутова інфраструктура спрямована на створення умов для відтворення здоров'я людини, задоволення її потреб у належних умовах життя під час рекреації. В її складі розрізняють такі компоненти як: житлово-комунальне господарство, побутове обслуговування, транспорт, зв'язок, сільське господарство, переробна та харчова промисловість, торгівля та громадське харчування тощо.

Основною складовою рекреаційно-побутової інфраструктури є житлово-комунальне господарство, яке забезпечує першочергові потреби населення у житлі та суттєво

впливає на створення необхідних умов для функціонування готелів та всього рекреаційного простору. Також, діяльність рекреаційних підприємств не можлива без об'єктів життєзабезпечення: електро-, тепло-, водопостачання, системи каналізації та очищення стоків, дороги тощо.

З огляду на організацію інфраструктурного забезпечення рекреаційної індустрії, одне з ключових місць належить транспортній системі. Питання охоплює проблему транзитних перевезень, організацію залізничного сполучення, розвиток автомагістралей, повітряного, морського, річкового транспорту, що здійснюють перевезення рекреантів від постійного місця проживання до рекреаційного регіону та у зворотному напрямку, а також пересування на самій рекреаційній території.

Важливе значення для організації рекреаційної сфери відводиться сільському господарству, яке обслуговує все населення, а також задовольняє й потреби рекреантів, забезпечуючи свіжими сільськогосподарськими продуктами харчування.

Підприємства харчової і переробної промисловості посідають важливе місце у розвитку рекреаційної діяльності, оскільки забезпечують переробку рослинницької й тваринницької продукції з метою одержання продовольства для населення та забезпечення підприємств рекреаційної індустрії.

Торгівля і громадське харчування є важливою складовою розвитку рекреації. Крім традиційних підприємств галузі розвивається мережа спеціалізованих магазинів, закладів громадського харчування швидкого обслуговування.

Фундаментальною основою розвитку рекреаційної індустрії є функціонально-спеціалізована інфраструктура, оскільки виконує відтворювальну функцію.

Відновлення фізичних властивостей індивіда здійснюється на базі лікувально-профілактичних закладів, де формується фізично підготовлена та активна особистість, що відповідає певним вимогам суспільства до якості робочої сили. Вона охоплює заклади та установи, які забезпечують загальнооздоровчий відпочинок, санаторно-курортне лікування,

заняття фізичною культурою і спортом (спортивні бази, кемпінги, фізкультурно-розважальні комплекси, плавальні басейни, спортивні майданчики, майданчики з пляжного волейболу, майданчики для масового катання на ковзанах, майданчики для гри в хокей тощо), любительське і спортивне полювання й рибальство (туристичні бази) тощо.

Основу організації загальнооздоровчого відпочинку створюють пансіонати, будинки та бази відпочинку, дитячі оздоровчі табори, які, забезпечують профілактику захворювань і відпочинок населення, що призводить до підвищення працездатності. Вказані заклади розміщуються у багатих рекреаційними ресурсами місцевостях: сприятлива погода, фітонцидні властивості лісів, акваторії тощо [8, с.325].

Фундаментом санаторно-курортного лікування є санаторії, профілакторії, курортні поліклініки, які надають послуги з профілактики та лікування захворювань, оздоровчого відпочинку. Ці лікувально-профілактичні заклади розташовані в місцях з цінними курортологічними ресурсами, що об'єднують такі природні фактори, як клімат, мінеральні води, лікувальні грязі, озокерит, бішофіт, морське купання тощо [8, с.335].

Слід відмітити, що однією із складових інституційного забезпечення туристично-рекреаційної сфери є наявність засобів розміщення зокрема санаторно-культурних та оздоровчих закладів. В Україні в останні роки спостерігається негативна тенденція щодо розвитку даного напрямку (табл.1).

Таблиця 1

Санаторно-курортні та оздоровчі заклади, шт.

Вид закладу	Період			Абсолютне відхилення, шт.		Відносне відхилення	
	2012	2013	2014	2013/ 2012	2014/ 2013	2013/ 2012	2014/ 2013
Санаторії та пансіонати з лікуванням	484	477	320	-7	-157	-1,45	-32,91
Санаторії-профілакторії	185	165	118	-20	-47	-10,81	-28,48
Будинки і пансіонати відпочинку	286	271	90	-15	-181	-5,24	-66,79

Бази та інші заклади відпочинку	1925	1916	1400	-9	-516	-0,47	-26,93
Дитячі оздоровчі табори	17744	18549	13977	805	-4572	4,54	-24,65

Розраховано авторами на основі [2].

Як видно з таблиці в останні роки спостерігається негативна динаміка щодо кількості закладів санаторно-курортного характеру. Найбільш катастрофічною є ситуація по будинках і пансіонатах відпочинку. У 2013 році їх кількість скоротилась на 5,24% а у 2014 році на 66,79% у порівнянні з попереднім періодом. Лише по дитячих та оздоровчих таборах у 2013 році спостерігався позитивний приріст у розмірі 805 шт. або 4,54%, але вже на кінець 2014 року бачимо спад - 24,65%. На нашу думку, основними причинами цього є зменшення чисельності відпочиваючих як у рамках внутрішнього туризму так і закордонного зокрема. Політична криза, анексія Криму, військові дії на Сході, падіння рівня доходів громадян, значна інфляція, спричинили до скорочення бажаючих відпочивати, їх платоспроможності і банкрутства ряду закладів.

Характеризуючи регіональний потенціал туристично-рекреаційної сфери, зокрема і прикордонний, слід простежити частку регіонів у структурі колективних засобів розміщення до яких належать готелі, мотелі, хостели, кемпінги, гуртожитки, туристичні бази (табл.2).

Таблиця 2

Оцінка структури регіонів за колективними засобами розміщення у 2014 році

	Кількість колективних засобів розміщування, од		Кількість розміщених, осіб	
	готелі	% у загальній структурі	у готелях	% у загальній структурі
Україна	2645	100	3813970	100
Вінницька	73	2,76	79306	2,08
Волинська	64	2,42	76067	1,99
Дніпропетровська	146	5,52	205234	5,38

Донецька	50	1,89	81138	2,13
Житомирська	59	2,23	51678	1,35
Закарпатська	229	8,66	142466	3,74
Запорізька	125	4,73	105378	2,76
Івано-Франківська	212	8,02	228522	5,99
Київська	89	3,36	175776	4,61
Кіровоградська	48	1,81	46292	1,21
Луганська	13	0,49	5195	0,14
Львівська	273	10,32	449180	11,78
Миколаївська	89	3,36	70370	1,85
Одеська	235	8,88	181282	4,75
Полтавська	106	4,01	134794	3,53
Рівненська	50	1,89	108466	2,84
Сумська	41	1,55	52638	1,38
Тернопільська	58	2,19	112558	2,95
Харківська	125	4,73	204915	5,37
Херсонська	109	4,12	45445	1,19
Хмельницька	84	3,18	148674	3,90
Черкаська	75	2,84	100004	2,62
Чернівецька	90	3,40	103668	2,72
Чернігівська	45	1,70	57293	1,50
м. Київ	157	5,94	847631	22,22

Розраховано авторами на основі [2].

Як бачимо, найбільш вагомими за часткою колективних засобів розміщення є Львівська область на яку припадає 10,32% закладів і 11,78% розміщених споживачів у 2014 році. Разом з тим увесь західний регіон, а саме Закарпатська, Івано-Франківська, Одеська області, що є активними учасниками транскордонного співробітництва мають високі частки за розрахованими показниками. Можливість залучати кошти західних партнерів, тісні зв'язки, високий рівень пріоритетності туристичної галузі у транскордонних проектах є вагомим фактором високого інфраструктурного забезпечення туристично-рекреаційної сфери.

В свою чергу, культурно-історична інфраструктура зорієнтована на відтворення духовних, інтелектуальних (через культурно-освітнє середовище) властивостей людини. До неї належать об'єкти, створені людиною, пов'язані з історією, культурою та сучасною діяльністю людей, які мають суспільно-виховне значення, пізнавальний інтерес і можуть використовуватись в рекреаційній діяльності для задоволення специфічних рекреаційних потреб населення. Рекреаційне освоєння історичної спадщини має не тільки економічне значення, але й виховне. Отже, не менш важливу роль для розвитку рекреаційної сфери відіграє культурно-історична інфраструктура, оскільки культурне збагачення людини у вільний час представляє собою невід'ємну частину соціального та духовного життя особистості.

Таким чином, туристично-рекреаційна сфера – це система господарських зв'язків, де реалізується процес обміну рекреаційно-туристичних послуг на гроші та навпаки.

Висновки. На основі проведеного дослідження можна зробити висновок про те, що у розвитку туристичних ринків з'явилися нові тенденції, які зумовлені формуванням корпоративних утворень, розвитком технологічного поділу праці на основі спеціалізації підприємств і організацій різних країн і регіонів. Відбувається формування сталих туристичних потоків з різних країн і регіонів до туристично-рекреаційних осередків. Участь у територіальному і міжнародному поділі праці стає все більш важливим фактором розвитку регіональних ринків туристично-рекреаційних послуг.

Як і будь-яка інша галузь економіки туристична індустрія спрямована на максимально можливе задоволення потреб людини. Тож для оцінювання туристичної привабливості території необхідно зважати на запити, мотиви, смаки та ступінь задоволення потреб потенційних туристів.

Таким чином, тільки наявність рекреаційної інфраструктури є недостатньою, і її слід розглядати у більш широкому змісті: основні елементи інфраструктури повинні виконувати не тільки виключно рекреаційну функцію, але й

служити провідним фактором покращення якості соціально-економічного життя регіону і країни в цілому.

Література

1. Гайдук А.Б. Формування туристичної ринкової інфраструктури як фактор підвищення ефективності функціонування ринку туристичних послуг / А.Б. Гайдук // Регіональна економіка. - 1999. - №2. - С.172-177.
2. Державна служба статистики України. Економічна статистика. Економічна діяльність. Туризм. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Єлистратова Г.І. Перспективи розвитку туристичної інфраструктури Кримського регіону / Г.І. Єлистратова // Економічний простір. - 2011. - №56/1. - С.32-38.
4. Кіптенко В.К. Менеджмент туризму: підручн. / В.К. Кіптенко. - К.: Знання, 2010. - 502 с.
5. Липец Ю.Г., Пуляркин В.А., Шлихтер С.Б. География мирового хозяйства: Учеб. пособие для студентов / Ю.Г. Липец, В.А. Пуляркин, С.Б. Шлихтер. — М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1999. — 400 с.
6. Світова економіка: підруч. для студ. вищ. нав. закл. / [А. С. Філіпенко, О. І. Рогач, О. І. Шнирков, О. О. Веклич та ін.]; К.: Либідь, 2001. – 582 с .
7. Скутар Т.Д. Деякі підходи до визначення поняття «рекреаційно-туристичні ресурси» [Електронний ресурс]. - Режим доступу:http://collectedpapers.com.ua/wp-content/uploads/206_209_Skutar.pdf
8. Социально-экономическая география Украины / Под ред. О.Шабля. - Львов: Свит, 1998.- 640 с.